

LATEN WE WAAKZAAM BLIJVEN

Laudatio voor Ruth Lasters

laureaat van de 73ste Arkprijs van het Vrije Woord

Het gaat goed met de Arkprijs van het Vrije Woord. De fraaie Ark met de namen van de laureaten heeft onderdak gekregen gekregen in het huis van haar stichter, Herman Teirlinck. En in die fraaie Ark staat de naam gegrift van een alweer fraaie laureaat. Iemand die deze prijs verdient over de hele lijn, omdat in haar zijn drie pijlers voortreffelijk samenvloeien. Hulde aan de vrijheid, aan het woord om haar te dienen, aan het verzet tegen wie zich tegen dat Vrije Woord verzet.

Hulde aan Ruth Lasters. Een laureaat, die bovendien aanknoopt bij de geschiedenis van deze prijs. Want met deze bekroning keert de Arkprijs terug naar zijn driekwart eeuw oude, dubbele wortels. Enerzijds de literatuur, anderzijds pogingen van machtshebbers – kerkelijke en wereldlijke – om ze te muilkorven.

Van het eerste kan je enkel blij worden, van het tweede daarentegen.

En daarom: laten we doen wat deze 73ste laureaat heeft gedaan en waar deze Arkprijs voor staat. Laten we waakzaam blijven.

Laten we het woord koesteren. In zijn literaire betekenis, die rode draad die Ruth Lasters heeft opgenomen, zowel in haar proza als in haar poëzie. Met wijsheid en humor, verfrissend maar nooit vrijblijvend, balancerend tussen weten en zoeken.

Ze slijpt er brillen en streelt er geliefden mee. Ze bakt er tijgerbrood mee, werpt er een dam van ijspralines mee op. Ze laat woorden spelen en stoeien, zet ze tegen elkaar af en verzoent ze. Ze schenkt ze alle vrijheid, zonder ze daarom te ontheffen van hun verantwoordelijkheid. In het besef dat woorden niet, nooit vrijblijvend zijn, dat in hun kracht hun gevaar schuilt. Dat ze in verkeerde handen wapens worden.

Niet zo bij Ruth Lasters. Zij is van de vrede en de verbinding. Zij doet met woorden meer dan literatuur scheppen. Ze omarmt er andere woorden mee die zonder haar onopgemerkt zouden blijven. Omdat ze niet uitgesproken worden door ‘ministers’ of ‘senatoren’, ‘dokters’ of ‘advocaten’, maar door leerlingen van de beroepsschool waar zij les geeft. Door Kevin en Miguel en Charlotte en Amber en Nyano en Inne, die zich behandeld voelen als tweede keus. Ruth eigent zich hun stem niet toe, ze laat ze horen, ze geeft ze door. Ze verhindert dat het woord ‘intelligent’ gegijzeld wordt. Ze bevrijdt het.

Als zoveel doordachte gulheid wordt afgewezen, als zogenaamde tweedehandsstemmen uitgesloten worden van het publieke domein dat een stadsdichterschap bij uitstek is, dan klopt er iets niet. Dan werkt de weegschaal van woorden niet zoals ze zou moeten werken, dan slaat ze door naar de verkeerde kant. Die van een dictaat – ideologisch of politiek - dat zwaarder weegt dan vrijheid. De kant waar Ruth Lasters niet wilde staan, toen ze losgeld betaalde voor haar gedicht ‘Losgeld’ en ontslag nam als stadsdichter.

En daarom: laten we waakzaam blijven. Laten we woorden koesteren zoals zij. Ze niet beteugelen, maar ze afwegen, erbij stilstaan. Want waar een oproep tot verbinding aanleiding geeft tot verdeeldheid, regeert wantrouwen. Een wantrouwen, dat opvallend vaak de culturele, anders gezinde of anders gekleurde kant op gaat. Zijn stempel blijft drukken op nog meer voorvallen en discussies. Nog meer woorden gegijzeld houdt.

Hoe anders valt het te verklaren dat eretitels konden vervellen tot schimpscheuten? Waarom is het bespottelijk, ja zelfs verdacht geworden een goede mens, een *Gutmensch* te zijn? En is *woke*, wakker, alert zijn, niet uitgerekend wat de Arkprijs bekroont? Is het toeval dat dergelijke gegijzelde woorden wapens zijn geworden in de arena van het groot gelijk. Dat strijdperk waar niet langer wordt gepraat laat staan geluisterd, enkel geschreeuwd in agressieve slogantaal. Waar wie beweert niets meer te mogen zeggen het hoge woord voert, waar er geen plaats is voor nuance. Waar geen klimaatcrisis nodig is om modderstromen te ontketenen.

Hier gaat, onder het mom van valse vrijheid, de verantwoordelijkheid op de schop. Hier verliezen woorden alles wat Ruth Lasters ze zo royaal en vakkundig heeft gegund - hun glans, hun veelkleurigheid, hun betekenislagen. Alles, behalve het gevaar dat schuilt in hun onzorgzaam gebruik. Die blinde kracht, een voedingsbodem voor erger.

En daarom: laten we waakzaam blijven. Laten we doen wat Ruth Lasters heeft gedaan. Zij heeft de dialoog opgezocht en toen die uitbleef, heeft ze voor zichzelf het recht opgeëist om niet te

zwijgen, maar te blijven spreken. In woorden zoals zij ze graag heeft. Speels, ongebonden en gewogen. Vrij.

Waarna zich het welhaast bijbelse wonder van de vermenigvuldiging voltrok. Van een gedicht werd 'Losgeld' een project, er volgden petitie's, variaties op de oorspronkelijke versie, losgeldkoffertjes om te overhandigen aan – jawel - ministers.

Wat niet volgde, was het voorspelde einde van dat prachtige initiatief dat zich jaren ongemoeid had kunnen ontplooiën en ons in het buitenland werd benijd: het stadsdichterschap. De overige leden van wat inmiddels een collectief was geworden stapten op hun beurt op. Om even later, geschraagd door literaire organisaties, een doorstart te nemen in alle onafhankelijkheid, met Ruth aan boord.

En ja, er mag ook al eens iets goeds gezegd worden over de pers. Media boden de betrokkenen een podium, tijdschriften en kranten zetten hun kolommen open voor de stem van Ruth Lasters en andere gewogen stemmen. Zoals ze dat wel vaker doen, zoals ze dat hopelijk zullen en kunnen blijven doen. Dank u pers, dank u stemmen, dank u, Ruth.

Een rel, een incident, werd het genoemd. En ach, Antwerpen, met daar een schouderophalen bij. Was het alleen maar dat, of was er meer aan de hand? Bleef het, blijft het bij wat geklots aan de Schelde?

Zeker, er kàn nog worden gesproken en geschreven, hier en nu, in woorden die niet iedereen welgevallig zijn. Zelfs in deze tijden van oprukkende onvrijheid, toenemend extremisme,

verdraagzaamheid onder het vriespunt. Maar vraagt u het zich ook wel eens af: hoe uitzonderlijk is dat, en hoe lang nog?

Ja, het gaat goed met de Arkprijs van het Vrije Woord. Maar met het Vrije Woord zelf gaat het heel wat minder goed. Exact vijf jaar geleden bracht ik als lid van de Arkjury hulde aan een andere laureaat, sommigen onder u niet onbekend. PEN Vlaanderen, de onderafdeling van de internationale auteursvereniging die opkomt voor vrijheid van mening.

Bij die gelegenheid herinnerde ik aan wat ik als lid van het PEN bestuur vanop de eerste rij meemaakte. Hoe vijftien jaar eerder in datzelfde Antwerpen de PEN-Schrijversflat was opgericht. Het waren de nadagen van de fatwah tegen Salman Rushdie, een veilig onderkomen voor anderen zoals hij leek PEN in de toekomst wenselijk.

Sneller, grimmiger dan verwacht, diende zich de toekomst aan.

Niet alleen voor veel anderen, ook voor Salman Rushdie zelf.

Wenselijk werd nodig en ophouden doet het niet. Steeds talrijker worden ze, de schrijvers en publicisten die om hun woorden vervolgd of belaagd, gevangengezet of vermoord. Steeds talrijker, de lieden die er niet van gediend zijn – ver van maar soms ook dicht bij huis. Daar, waar deze Arkprijs zijn wortels heeft.

En daarom: laten we waakzaam blijven. Laten we doen wat Ruth Lasters heeft gedaan. Laten we niet zwijgen maar spreken – bewust, ongebonden, weloverwogen. Laten we alle stemmen hoorbaar maken, bij de letters A en B en C ook de rest van het alfabet voegen. Zodat we de weegschaal van de taal kunnen blijven ijken, met mooie woorden voor een mooie literatuur, met

vrije woorden voor vrije mensen. Het is meer dan wenselijk. Het is nodig. Hoognodig.

Laten we ze koesteren, elk van die woorden, meer dan ooit. En laten we ze vandaag met overtuiging vieren in de persoon van Ruth Lasters en haar evenveel gedaanten als deze onderscheiding pijlers heeft: de voortreffelijke schrijfster, de goede en wakkere mens, de 73ste laureate van de Arkprijs van het Vrije Woord.

Ingrid Vander Veken
Beersel, 14 oktober 2023